

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ ЩОДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ СУДДІВ ЯК ГАРАНТІЯ СТВОРЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПРАВОСУДДЯ В УКРАЇНІ

INTERNATIONAL LEGAL STANDARDS REGARDING THE LIABILITY OF JUDGES AS A GUARANTEE OF THE CREATION OF A FAIR NATIONAL JUSTICE IN UKRAINE

Кулик С.В., к.ю.н., докторант кафедри міжнародного та європейського права

Державне некомерційне підприємство «Державний університет «Київський авіаційний інститут»

У статті на підставі аналізу досліджень вітчизняних та закордонних наукових джерел, аналізу міжнародно-правових стандартів розглянуто кілька категорій, що впливають на визначення рівнів відповідальності осіб, причетних до здійснення правосуддя, а саме: «суддівський розсуд», «суддівський імунітет», «незалежність» (судової гілки влади, системи правосуддя, судових органів, суддів). Актуальність дослідження зумовлена необхідністю теоретичного обґрунтування особливого статусу суддів у системі державної влади та визначення меж їхньої відповідальності відповідно до міжнародних стандартів правосуддя. Особливу увагу приділено аналізу Резолюцій Генеральної Асамблеї ООН, висновків Венеційської комісії, рекомендацій Конференції голів судів Центральної та Східної Європи. Дослідження розкриває складну природу суддівської діяльності, яка характеризується унікальним поєднаннями державно-посадових повноважень та особливого правового статусу. Встановлено, що судді, здійснюючи найважливішу функцію держави – правосуддя, обіймають державні посади, але не є державними службовцями у традиційному розумінні, що зумовлює специфіку їхньої відповідальності. Обґрунтовано, що суддівський розсуд є особливим видом інтелектуально-вольової діяльності, що реалізується через повноваження судді приймати остаточні рішення шляхом вибору між юридично допустимими альтернативами в межах закону. Особлива увага приділена проблемі розмежування добросовісного суддівського розсуду та суддівського свавілля. Доведено, що критерій добросовісності є визначальним для встановлення меж суддівської відповідальності: доки суддя діє добросовісно, обираючи власне рішення на основі внутрішнього переконання та в межах закону, правова система повинна забезпечувати йому імунітет від будь-якої відповідальності. Особливо окреслено багатоаспектність категорії «незалежність» у контексті судової системи. Обґрунтовано необхідність чіткого розмежування понять незалежності судової гілки влади як окремої гілки саме державної влади, незалежності системи правосуддя як інституційного утворення, незалежності судових органів як структурних підрозділів та незалежності окремих суддів як носіїв судової влади. Показано, що у міжнародних документах часто спостерігається термінологічна плутанина щодо цих понять, що ускладнює їх практичну реалізацію. Подальша розробка цих категорій з урахуванням сучасних умов дійсності дозволить удосконалювати існуючі або створювати нові надійні гарантії для функціонування справедливого і незалежного національного правосуддя в Україні.

Ключові слова: міжнародно-правові стандарти, відповідальність суддів, справедливе правосуддя, суддівський розсуд, суддівський імунітет, незалежність судової гілки влади, системи правосуддя, судових органів, суддів, статус суддів, верховенство права, судова реформа, Резолюції Генеральної Асамблеї ООН, Конференція голів судів Центральної та Східної Європи, Венеційська комісія, основні принципи незалежності судових органів ООН.

This article, based on an analysis of domestic and foreign academic sources and international legal standards, examines several categories that influence the determination of liability levels for persons involved in the administration of justice, namely: «judicial discretion», «judicial immunity», and «independence» (of the judicial branch of government, the justice system, judicial bodies, and judges). The relevance of this research is necessitated by the need for theoretical substantiation of the special status of judges within the system of state power and the determination of the boundaries of their liability in accordance with international standards of justice. Particular attention is given to the analysis of UN General Assembly Resolutions, conclusions of the Venice Commission, and recommendations of the Conference of Heads of Courts of Central and Eastern Europe. The research reveals the complex nature of judicial activity, characterized by a unique combination of state-official powers and special legal status. It has been established that judges, while performing the state's most important function – the administration of justice – hold state positions but are not civil servants in the traditional sense, which determines the specificity of their liability. It is substantiated that judicial discretion constitutes a special type of intellectual-volitional activity implemented through the judge's authority to make final decisions by choosing between legally permissible alternatives within the bounds of law. Special attention is devoted to the problem of distinguishing between bona fide judicial discretion and judicial arbitrariness. It is demonstrated that the criterion of good faith is determinative for establishing the boundaries of judicial liability: as long as a judge acts in good faith, making decisions based on inner conviction and within the law, the legal system must provide immunity from any liability. The multi-faceted nature of the category of «independence» in the context of the judicial system is separately outlined. The necessity of clearly distinguishing between the concepts of independence of the judicial branch as a separate branch of state power, independence of the justice system as an institutional entity, independence of judicial bodies as structural units, and independence of individual judges as bearers of judicial power is substantiated. It is shown that international documents often exhibit terminological confusion regarding these concepts, which complicates their practical implementation. Further development of these categories, taking into account contemporary realities, will enable the improvement of existing or the creation of new reliable safeguards for the functioning of fair and independent national justice in Ukraine.

Key words: international legal standards, judicial liability, fair justice, judicial discretion, judicial immunity, independence of the judicial branch of government, justice system, judicial bodies, judges, judicial status, rule of law, judicial reform, UN General Assembly Resolutions, Conference of Heads of Courts of Central and Eastern Europe, Venice Commission, UN Basic Principles on the Independence of the Judiciary.

Проблема дослідження полягає в особистому авторському визначенні відповідальності суддів через міжнародно-правові категорії як гарантії створення справедливого національного правосуддя в Україні

Метою статті є обґрунтування особистого авторського розуміння міжнародно-правових категорій «суддівський розсуд», «суддівський імунітет», «незалежність» (судової гілки влади, системи правосуддя, судових органів, суддів).

Завданнями є аналіз наукових праць відомих вітчизняних та закордонних дослідників, законодавчих джерел

України, а також огляд міжнародних джерел, у яких визначено категорії щодо відповідальності суддів.

Результати дослідження. Існуюча на теперішній час сукупність міжнародно-правових стандартів майже повністю дає всі підстави для розробки у рамках національних правових систем сталого та остаточного змісту правомірної поведінки судді під час здійснення ним своєї професійної діяльності, встановлює її конкретний вид і міру, а в загалі окреслює коло його повноважень щодо вчинення правосуддя, яке, у свою чергу, є державною функцією й цією функцією держава наділяє саме суддю.

Аналіз багатьох наукових праць вітчизняних та закордонних дослідників стосовно проблем професійно-етичної поведінки суддів показує, що майже всі науковці пов'язують суддівську діяльність із одним з видів державної діяльності, підкреслюють її особливості, важливе значення та роль у суспільстві, намагаються знайти корені або підвалини цих особливостей, підкреслюють відмінності у функціональності суддів у порівнянні із повноваженнями інших представників державної служби, пропонують неординарні підходи щодо виокремлення професії судді від інших професій тощо.

В цьому сенсі привертає увагу праця науковця Ю. В. Гуртової, яка зазначає, що суддівський корпус пов'язаний виключно із державою, основне його призначення – здійснення правосуддя, а це є особливим видом діяльності держави, яка має публічно-правовий та соціальний характер, тому судді й заміщають саме державні посади, а професійна діяльність суддів має відноситися до публічної служби, – зазначає вона.

Тобто, Ю. В. Гуртова вважає, що у державі є особи, які обіймають державні посади, але не перебувають на державній службі й не є державними службовцями. Крім інших до таких осіб відносяться, на її думку, судді, які проходять службу в органах судової влади, а сама служба має свої специфічні цілі, завдання, функції, має публічний характер, повинна мати свою окрему правову базу та «називатися службою на державній судовій посаді» [1, с. 165]. Звідси, на її думку, цілком виправдано можна говорити й про інші публічні служби, а саме: про політичну публічну службу, про законодавчу публічну службу, про правоохоронну публічну службу, президентську публічну службу тощо.

У якості пропозиції Ю. В. Гуртова пропонує для такої категорії осіб, до якої входять й судді, спеціально розробити та прийняти базовий закон про публічну службу в Україні.

Для подальших міркувань ми спеціально навели думку дослідниці Ю. В. Гуртової, бо вона вдало підмітила дуже важливий момент, а саме: суддя виконує найважливішу функцію держави, тобто здійснює правосуддя, обіймає державну посаду, з позиції якої чинить владні повноваження, має вирішувати долі людей, але, все це він робить не будучи державним службовцем, його функції, завдання, методи, способи діяльності тощо Законом України «Про державну службу» не регулюються. Більш того, в цьому Законі прямо зазначено, що сфера його дії не поширюється на суддів Конституційного Суду України та на суддів [2, п. 3, ст. 3], а особливості правового регулювання державної служби в системі правосуддя визначаються законодавством про судоустрій і статус суддів [2, п. 4, ст. 5].

Отже, виходить, що суддя державну службу здійснює, але у той же час він не є державним службовцем. Як наслідок й відповідальність у нього не така, як у державного службовця, а інша, лише дисциплінарна, яка передбачена Законом України «Про судоустрій і статус суддів» [3, ст. 106–111, Розділ VI].

На нашу думку через суттєві особливості здійснення суддями державної служби у вигляді здійснення правосуддя, а це, як загальновідомо, здійснюється шляхом розгляду і вирішення у судових засіданнях в особливій, встановленій законом, процесуальній формі цивільних, кримінальних, господарських, адміністративних справ, й виникла у теорії та закріпилася у практики відома всім категорія «суддівський розсуд», яка відображає сутність процесу правосуддя, спрямованого на кінцевий результат – прийняття суддею вольового остаточного рішення по суті справи. Саме суддя і тільки він є виключним суб'єктом, якого держава наділяє правом користуватися таким видом розсуду.

Питанням суддівського розсуду присвятили свої праці такі науковці, як: М. А. Кравчук, В. С. Канцір, А. С. Мака-

ренко, В. В. Вапнярчук, А. М. Мірошниченко, А. В. Шевченко, В. М. Никифорак та ін.

Підсумовуючи погляди науковців у загальному вигляді суддівський розсуд є: *повноваженням судді*, яке надано йому державою для прийняття судового рішення шляхом обрання між двома і більше альтернативами, коли кожна з таких альтернатив закінчена; це *діяльність судді*, яка представляє собою передбачену законом міру свободи вибору одного з варіантів рішення у справі; це *право судді* з вибору рішення у межах його поглядів та уявлень на закон, на волю законодавця, на принципи права, на основні моралі тощо.

Ось, наприклад, як визначили сутність суддівського розсуду науковці І. П. Віцінговська та В. М. Никифорак: це особливий вид діяльності судді у вигляді повноважень щодо права на свій розсуд «обирати з певних юридично доступних рішень те, яке найкраще врегульовує спірні цивільно-правові відносини» [4, с. 114].

Науковець М. Д. Савенко розглядає суддівський розсуд як *елемент свободи судді* при вчиненні певних процесуальних дій, а само поняття визначає таким чином: «це *інтелектуально-вольова діяльність*, спрямована на законне, об'єктивне, неупереджене і справедливе вирішення спірних питань, що виникають у судочинстві або є предметом розгляду у випадках, дозволених або не врегульованих законом» (курсив наш. – Автор) [5, с. 75]. Отже, науковець *свободу судді* розглядає через призму прояву його суб'єктивної волі: якщо суддя має можливість реалізувати свою волю, то він вільний у виборі прийняття рішення. Інакше кажучи, у міркуваннях науковця простежується очевидне протиріччя: рішення має прийматися на підставі закону, а діяльність стосовно прийняття цього рішення має бути у *рамках елемента свободи волевиявлення*. Здається, за таким підходом волевиявлення судді стає надто вільним та не контрольованим, а воно має знаходитися у рамках закону.

Цікаві міркування наводить науковець А. Барак стосовно існування суддівського розсуду у демократичному суспільстві, коли може здатися, що суддівський розсуд протирічить принципу верховенства права. Він зазначає, що у правовому суспільстві править закон, а не людина. Ця загальновідома істина може привести до висновку, що верховенство права несумісне з розсудом. Але цей підхід був дискредитований, оскільки стосується надання повноважень виконавчої влади, а також судової гілки влади. Верховенство права сумісне з державним розсудом за умови, що цей розсуд знаходиться в рамках закону («формальне верховенство права») і що воно здійснюється на основі обмежувальних стандартів («матеріальне верховенство права») [6, с. 261–266].

Виникає закономірне питання, якщо суддя приймає рішення по справі шляхом обрання з певних юридично доступних рішень те, яке йому вважається за доцільне, чи не перетворюється у цьому випадку суддівський розсуд у суддівське свавілля, коли суддя може вийти за межі дозволеного, поклавшись тільки на своє бачення справедливості та законності у вирішенні справи за суттю?

На цей момент звернула увагу науковець А. В. Шевченко, зазначаючи, що не існує чітких критеріїв для відмежування від добросовісної суддівської помилки свавільних судових рішень або рішень, ухвалених унаслідок недбалості, а це, у свою чергу, зумовлює труднощі у притягненні суддів до відповідальності. Далі науковець робить цілком виправданий висновок, що «з одного боку, це сприяє уникненню суддями відповідальності, а з іншого – змушує багатьох суддів працювати під тиском можливого застосування відповідальності за відсутності юридичної визначеності у цьому питанні. Фактично, це відкриває шлях до можливості притягнення судді до відповідальності за будь-яке рішення, що *може стати наслідком у найближчому майбутньому для повного знищення*

такого поняття, як «суддівський розсуд»» (курсив наш. – Автор) [7, с. 118]. На підставі висловленого А. В. Шевченко пропонує визначити критерії: 1) для свавільного судового рішення; 2) для судового рішення, ухваленого внаслідок недбалості та 3) для судового рішення, ухваленого в межах суддівського розсуду.

На нашу думку, розробити такі критерії доволі важко, якщо не сказати більшого – практично неможливо, оскільки рішення по суті справи, яке приймає суддя, має явне протиріччя за своєю сутністю та процедурою прийняття.

З одного боку воно є суб'єктивним, а з іншого має бути законним, об'єктивним, неупередженим і справедливим стосовно вирішення спірних питань, що виникають у судочинстві. Тобто, критерії мають торкатися як об'єктивних моментів (законність, неупередженість, справедливість тощо), які в принципі можливо визначити, навіть у нормативно-правовому сенсі, так й суб'єктивних моментів (власні погляди судді на наявні докази, на тлумачення положень закону, на відношення обвинуваченого або підсудного до ступеню своєї провини тощо), які неможливо визначити чіткими критеріями.

Можна ще навести думки багатьох інших науковців, але проблематика суддівського розсуду вже стає зрозумілою.

У правових демократичних системах функціонування судових органів не може здійснюватися інакше, ніж за умов, що було відображено вище з міркувань вітчизняних та закордонних науковців. Цей механізм побудовано не на підставі суто національних розуміння та поглядів, що відображено у законодавстві, а на підставі існуючих міжнародно-правових стандартів, які також зміцнюють судову систему завдяки детальному визначенню інституту суддівського розсуду. Саме так має функціонувати правова система взагалі та суддівська підсистема в ній зокрема. Іншого механізму не може бути априорі та не буде розроблено у майбутньому.

Отже, національні правові системи та її судові підсистеми, в цілому, повинні змиритися з тим, що різні, навіть найдоброчесніші судді по однакових справах будуть приймати різні, а іноді, зовсім протилежні рішення, хоча за їхніми поглядами вони обирали з певної сукупності тільки «єдині можливі» вердикти, виділяли з певного набору лише найправильніші способи тлумачення, за внутрішнім переконанням досліджували всю сукупність наявних доказів, всебічно, повно та об'єктивно розглядали всі обставини справи на підставі принципів судочинства тощо. При цьому неможливо дати оцінку їхнім діям з точки зору правильності або помилковості, бо прийняття рішення могло бути або на підставі законодавчої невизначеності, або на підставі неусвідомлених помилок під час тлумачення, або порушення законів формальної логіки, або дослідження наданих по справі недостовірних фактичних даних, або суттєвої втомленості після розгляду попередньої справи тощо.

Зовсім інша справ, коли суддя вчиняє свідомі перекручування, підтасовує факти або тлумачить їх під задалегідь обраний результат, скоює злочин у вигляді прийняття завідомо неправосудного вироку, рішення, ухвали або постанови, тобто здійснює дії, які не мають нічого спільного зі справедливістю, правосудністю, переконливістю, розумністю, здоровим глуздом тощо. Все це суддя може здійснити з різних причин, а саме: намагання одержати матеріальні блага для себе чи інших осіб, отримати певні майнові права, уникнути матеріальних витрат, здійснити помсту, отримати нагороду, просунути за службою тощо.

Отже, як зазначає науковець А. М. Мірошніченко, доти, доки суддя діє добросовісно, обираючи своє власне «єдино можливе» рішення, правова та судова системи повинні терпимо ставитися до існування різних «єдино можливих» рішень, якими би відмінними вони не виглядали. Така терпимість повинна виражатися у наданні

добросовісному судді імунітету від будь-якої відповідальності, що передбачено багатьма міжнародно-правовими стандартами. З цього приводу науковець робить висновок: «Можливо зробити висновок, що міжнародні стандарти у галузі судочинства вимагають надати судді імунітет від будь-якої відповідальності за тлумачення та застосування закону та щодо встановлення фактів, якщо відповідні дії вчинені добросовісно. Дії, які вчинені недобросовісно, можуть тягнути відповідальність» (курсив наш. – Автор) [8, с. 10].

Можна навести багато міжнародних джерел стосовно визначення стандарту щодо суддівського імунітету, але одним з перших були Резолюції 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї ООН від 29 листопада та 13 грудня 1985 року, де були визначені основні принципи незалежності судових органів, у тому числі й *суддівський імунітет*: «Без шкоди для якоїсь дисциплінарної процедури чи якогось права на апеляцію або компенсацію з боку держави відповідно до національних законів суддям слід користуватися особистим імунітетом від судового переслідування за фінансову шкоду, спричинену в результаті хибних дій чи упущень, які мали місце при здійсненні ними своїх судових функцій» (курсив наш. – Автор) [9, п. 16].

Цікавий момент знаходимо у Висновках, ухвалених Венеційською комісією на її 55 пленарній сесії у 2003 році (Меморандум про реформу судової системи в Болгарії), де йдеться *не про загальний імунітет*, що встановлюється національним законодавством для деяких категорій державних службовців, у тому числі й для парламентаріїв, а саме для суддів: «Magistrates (judges, prosecutors and investigators) should not benefit from a general immunity as set out in the Bulgarian Constitution. According to general standards they indeed needed protection from civil suits for actions done in good faith in the course of their functions. They should not, however, benefit from a general immunity which protected them against prosecution for criminal acts committed by them for which they should be answerable before the courts. In the light of the distinction made in Article 132 (2) between the immunity of parliamentarians and that of magistrates, the necessary changes might even be brought about by way of ordinary law. In addition, the fact that according to the current legislation, only the Prosecutor General could request the lifting of his or her own immunity was seen as a lacuna which should be addressed» (курсив наш. – Автор) [10, п. 15 а)].

Як бачимо з наведеного вище положення-міжнародного стандарту *суддівський імунітет* має відрізнятися від *загального імунітету*, що встановлений Конституцією Болгарії для деяких державних посад, та спрямовуватися виключно на захист судді від цивільних позовів, пов'язаних тільки з їхніми діями, добросовісно вчиненими в рамках виконання функцій правосуддя.

Майже в кожному міжнародному документі, у якому йдеться про незалежність судової гілки влади або суддів під час здійснення ними своїх професійних обов'язків, як правило йдеться про звільнення від відповідальності стосовно претензій, які пред'являються їм у зв'язку з добросовісним виконанням своїх функцій, хоча сама категорія «суддівський імунітет» не застосовується. Наприклад, у Декларації щодо принципів незалежності судової влади, яка була схвалена Конференцією голів судів Центральної та Східної Європи у 2015 році, читаємо: «Добросовісне прийняття суддею рішення у справі по суті та із застосуванням закону не повинно призводити до звільнення судді з посади, навіть якщо рішення судді є помилковим, непопулярним або невігідним для державних посадових осіб чи установ. Виходом для тих, хто не задоволений судовим рішенням, є подання апеляції відповідно до закону» [11, п. 19].

Категорія «незалежність» торкається як судових органів в цілому, так й незалежності суддів зокрема, у той

же час вони є складовою незалежності судової влади, як окремої гілки влади (іноді у багатьох міжнародних документах *судова гілка влади*, *судова система* та *система правосуддя* застосовуються як однозначні). Тобто перші дві є складовими третьої, більш ширшої та всеосяжної. Коли у міжнародно-правових стандартах йдеться про незалежність *судової гілки влади*, то, як правило, йдеться про незалежність *судових органів і суддів*. Якщо говориться про незалежність *судових органів*, то мається на увазі незалежність як *суддів*, так й окремої *судової гілки влади*. Насамкінець, міжнародний документ може мати назву про незалежність суддів, а за змістом йдеться й про незалежність судових органів і про незалежність судової гілки влади.

Наприклад, дослідимо такий міжнародний документ як Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів (прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року) (далі – Основні принципи) [12], у якому надано 15 загальних рекомендацій, згідні із назвою, стосовно незалежності судових органів. Але, у більшості принципів говориться й про незалежність суддів (Рекомендація 3, що основні принципи мають застосовуватися до всіх суддів, включаючи таких, які не є професійними юристами), й про незалежність судової гілки влади (*системи правосуддя*) (Рекомендація 11, що департамент Технічної співпраці та розвитку ООН допомагає урядам, на їх прохання, в встановленні та зміцненні ефективної та незалежної судової системи; Рекомендація 4, що всі мають бути поінформовані про Основні принципи для їх застосування в системі правосуддя), а ось про незалежність судових органів у формулюваннях текстів рекомендацій жодного слова немає. Це свідчить про те, що автори Основних принципів, говорячи про основні принципи незалежності, фактично ототожнювали чотири зовсім різних категорії, а саме: *судову гілку влади*, *систему правосуддя*, *судові органи та суддів*. Отже, у назві документу йдеться про Основні принципи незалежності судових органів, а по тексту документа бачимо лише про незалежність системи правосуддя та суддів.

Стосовно міжнародних документів можна навести інший яскравий приклад. Так, в Основних принципах незалежності судової влади, ухвалених на Сьомому конгресі ООН із запобігання злочинності та поведженню з правопорушниками 1985 року [13], згідно із назвою документу («Basic Principles on the Independence of the Judiciary») мова повинна була йти про незалежність саме судової влади. Але, цьому моменту була присвячена увага лише у першому невеличкому розділі (пункти 1–3, 6–7), а решта тексту – тільки питанням незалежності суддів, їхньої свободи слова та створення асоціацій, проходження кваліфікації, відбору і навчання, умов служби та перебування на посадах, необхідності збереження таємниці та наявності імунітету від цивільних позовів, накладення дисциплінарних стягнень, відсторонення від служби та видалення тощо (пункти 8–20).

На нашу думку, у різнопорядкових або різнопланових явищах повинні бути різні принципи побудови їхньої незалежності, а досліджуватися принципи мають у порівнянні із подібними явищами. Наприклад, якщо йдеться про незалежність судової гілки влади, то така незалежність має розглядатися шляхом порівняння у контексті незалежності інших гілок влади (законодавчої, виконавчої). За подібного аналогії: незалежність системи правосуддя – у контексті

порівняння із незалежністю системи прокурорського нагляду, а незалежність суддів – у контексті порівняння із незалежністю прокурорів, адвокатів або незалежністю інших державних посадових осіб. За такого підходу можна досягти правильного розуміння та уявлення не тільки принципів побудови всіх явищ та суб'єктів у сфері правосуддя, але й в інших галузях державного та суспільного життя.

В цьому сенсі показовим є доповідь Спеціального доповідача ООН з питань незалежності магістратів та адвокатів Дієго Гарсія-Саяна перед Генеральною Асамблеєю ООН на сімдесят четвертій сесії 16 жовтня 2019 року [14], де він, досліджуючи незалежність суддів та адвокатів, намагався обґрунтувати, що будувати незалежність необхідно з погляду спрямувань організованих злочинних угруповань, існуючих тенденцій у судовій корупції тощо. Ці спрямування суттєво відрізняються щодо їх об'єкту – суддів або адвокатів, а тому повинні мати й різні підходи щодо будови систем захисту та надання правових гарантій щодо незалежності окремо для суддів та окремо для адвокатів, хоча іноді ці заходи можуть бути однаковими або перетинатися.

У наукових працях зустрічаються погляди стосовно не просто «незалежності», а «повної незалежності судів».

Так, американський науковець Олександр Гамільтон (O. Hamilton), іноді свої публікації підписує за псевдонімом PUBLIUS, вважає, що «*The complete independence of the courts of justice is peculiarly essential in a limited Constitution. By a limited Constitution, I understand one which contains certain specified exceptions to the legislative authority... Limitations of this kind can be preserved in practice no other way than through the medium of courts of justice, whose duty it must be to declare all acts contrary to the manifest tenor of the Constitution void. Without this, all the reservations of particular rights or privileges would amount to nothing.*» (курсив наш. – Автор) [15].

Зміст міркувань науковця полягає в тому, що суди повинні мати право визнавати законодавчі акти недійсними, якщо вони суперечать Конституції. У такому випадку, на думку науковця, буде реалізований принцип «повної незалежності судової системи». Але, є багато противників цього погляду, бо у такому випадку, кажуть опоненти, передбачається перевага судової гілки влади над законодавчою. Прихильники критики підходу наголошують, що судова влада, яка може оголосити акти іншої влади недійсними, неодмінно повинна бути вищою за ту, чиї акти можуть бути оголошені недійсними, тобто бути вище законодавчої влади.

Оскільки підхід щодо «повної незалежності судів» має велике значення для усіх американських основних законів, обговорення основи, на якій має базуватися запропонований ним підхід, вважає О. Гамільтон, не може бути неприйнятним. Отже, науковець ставить питання у площину обговорення та подальшого дослідження. На нашу думку в цьому є велика рація та перспектива у науковому сенсі.

Висновки. В науковому сенсі необхідно продовжити розробку проблем стосовно відповідальності суддів через такі основні категорії як: суддівський розсуд, суддівський імунітет, незалежність судової гілки влади, незалежність системи правосуддя та судових органів. Крім того, необхідно здійснювати постійну та цілеспрямовану інформаційну діяльність щодо пропаганди і роз'яснювання важливості імплементації міжнародно-правових стандартів в українську правову дійсність взагалі та у сферу правосуддя зокрема.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гуртова Ю. В. Професійна діяльність суддів як публічна служба. *Державне управління та місцеве самоврядування. Державна служба*, 2020, вип. 2(45). С. 161–167. doi 10.33287/102032
2. Про державну службу: Закон України від 10 грудня 2015 року № 889-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 4, ст. 43. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/889-19?find=1&text=%D1%81%D1%83%D0%B4%D0%B4#Text>

3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2016, № 31, ст. 545. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text>
4. Віцінговська І. П., Никифорак В. М. Суддівський розсуд та дискреційні повноваження судді як оціночні поняття в цивільному праві України. *Юридичний науковий електронний журнал*, № 2/2023. С. 112–115. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-2/23>
5. Савенко М. Д. Суддівський розсуд у цивільному процесі. *Наукові записки*. 2004. Том 26. *Юридичні науки*. С. 75–79. URL: <https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03297068-0a8f-4efc-a812-5a04fde706d1/content>
6. Aharon Barak, Judicial Discretion. Translated from the Hebrew by Yadin Kaufmann Copyright Date: 1989. Published by: Yale University Press. Pages: 312. URL: <https://doi.org/10.2307/j.ctt211qxt8>
7. Шевченко А. В. Суддівський розсуд і суддівське свавілля: межі дозволеного та відповідальність за їх порушення. *Вісник кримінального судочинства*, № 3/2018. С. 111–120. URL: https://vkslaw.knu.ua/images/verstka/3_2018_Shevchenko.pdf
8. Мірошніченко А. М. Суддівський розсуд, судова помилка та суддівське свавілля: погляд (через призму юридичної відповідальності суддів). *Науково-практичний посібник*. Опубліковано: Київ: Юрінком Інтер, 2020. 120 с. URL: http://old.eucon.ua/wp-content/uploads/2020/05/Suddivs-ky-j-rozsud_2020.05.14.pdf
9. Основні принципи незалежності судових органів. Схвалені резолюціями 40/32 та 40/146 Генеральної Асамблеї від 29 листопада та 13 грудня 1985 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_201#Text
10. Memorandum reform of the judicial system in Bulgaria. Conclusions adopted by the Venice Commission at its 55th plenary session (Venice, 13-14 June 2003). European Commission for democracy through law (Venice Commission). URL: [https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD\(2003\)012-e](https://www.venice.coe.int/webforms/documents/?pdf=CDL-AD(2003)012-e)
11. Декларація щодо принципів незалежності судової влади. Схвалена Конференцією голів верховних судів Центральної та Східної Європи, о. Бріюни, Хорватія, 14.10.2015 року. URL: https://gl.lv.court.gov.ua/userfiles/file/court_461/news/deklaraciya.pdf
12. Рекомендації щодо ефективного впровадження Основних принципів щодо незалежності судових органів (прийняті резолюцією Економічної та соціальної Ради ООН 1989/60 та схвалені резолюцією Генеральної Асамблеї ООН 44/162 від 15 грудня 1989 року). Європейські та міжнародні стандарти у сфері судочинства, Київ, 2015. С. 24–26. URL: https://newjustice.org.ua/wp-content/uploads/2018/05/EU_Standards_book_web-1.pdf
13. Basic Principles on the Independence of the Judiciary. Adopted by the Seventh United Nations Congress on the Prevention of Crime and the Treatment of Offenders held at Milan from 26 August to 6 September 1985 and endorsed by General Assembly resolutions 40/32 of 29 November 1985 and 40/146 of 13 December 1985. URL: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/basic-principles-independence-judiciary>
14. "Report on the Independence of Judges and Lawyers". Presentation of the Report of the Special Rapporteur of the United Nations on the Independence of Magistrates and Lawyers, Diego García-Sayán, before the General Assembly of the United Nations, at the seventy-fourth session, on October 16, 2019. URL: <https://independence-judges-lawyers.org/supplementing-the-un-basic-principles-on-the-independence-of-the-judiciary/>
15. O. Hamilton, The Judiciary Department. From McLEAN'S Edition, New York. The Federalist Papers : No. 78. 2008 Lillian Goldman Law Library. URL: https://avalon.law.yale.edu/18th_century/fed78.asp